

Iskolaelhagyás és újraskolázás bünelkövetőknél – fejlesztési lehetőségek¹

Bevezetés

A börtönök lakóiról a társadalom jellemzően lemond, így közülük csak keveseknek sikerül a visszailleszkedés. Korunkban már rengeteg erőfeszítés tapasztalható mind reintegrációs tisztek, mind oktatók, mind pedig civil szervezetek részéről, hogy ezen a sztereotípián változtassanak. Kutatásom során a fogvatartottak megkérdezésével olyan adatokat igyekeztem kinyerni, melyek segítségével feltárhatóvá válnak a jelenleg szabadságvesztés-büntetésüket töltők végzettség nélküli iskolaelhagyásának okai, a hiányos végzettségük pótlásának esélyei és ennek későbbi hatása, hasznossága a civil életükre. Ezek alapján pedig fejlesztési lehetőségeket próbálok meghatározni, melyekkel a büntetés-végrehajtásban folyó oktatás hatékonyabbá válhat.

Végzettség nélküli iskolaelhagyás

Kiváltó okok

A korai iskolaelhagyást előidéző okok között egyéni – nem készíti el a házi feladatot, negatívan áll az iskolához, gyakran lóg –, társadalmi – hátrányos helyzetű, veszélyeztetett csoport tagja, iskolaváltás – és iskolai – iskola nagysága, rossz tanár-diák kapcsolat – tényezők is szerepelnek. (QUALL Helyzetelemzés 2013, 21–24). A PISA 2012 mérés adatai rámutattak arra a jelenségre, hogy a magyar iskolarendszer nem kezeli megfelelően a tanulók szociokulturális háttéréből eredő különbségeket, melyre abból következtettek, hogy milyen erős összefüggés mutatkozik a tanulók családi-otthoni körülményei és iskolai teljesítménye között. Ez alapján megállapítható, hogy hazánkban a tanulók eredményét szociális, kulturális és gazdasági háttérük erősebben befolyásolja, mint a legtöbb országban (PISA 2012 Összefoglaló jelentés, 64).

Kapcsolat a munkavállalással

Sajnos jelenleg a fiatalok körében 10% körüli azok aránya, akik az általános iskolát sem fejezik be sikeresen, ami komoly társadalmi és gazdasági követke-

¹ A Büntetés-végrehajtási Szervezet Tudományos Tanácsa 2015. évi, „Innovációs lehetőségek a büntetés-végrehajtásban” című pályázatának nyertes munkája.

ményeket von maga után. Elsősorban az ilyen egyének nehezen vagy egyáltalán nem tudnak belépni a munkaerőpiacra, esetükben a munkanélküliség kockázata sokkal nagyobb, mint a közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkezőknél (Kádár-né 2013, 3). Amennyiben sikerül bekapcsolódniuk a munkaerőpiacra – általában betanított vagy segédmunkásként –, az átlagnál alacsonyabb jövedelemre számíthatnak, ami a teljes életkeresetükre érvényes marad. Ennek következtében pedig jövedelmi viszonyuk és bizonytalan munkavállalói státuszuk miatt alacsonyabb életszínvonal, rosszabb megélhetés jellemző az ilyen családokra: lakhatási nehézségeik lesznek, segélyre szorúlnak. Nehezebben elérhetőek számukra az egészségügyi, kulturális és sportolási szolgáltatások; így a gyermekeik számára átörökített kulturális javak köre mérsékeltebb, ami a következő generáció számára is hátrányt jelent társaikkal szemben (Bognár 2011, 78–79). Ennek az ördögi körnek köszönhetően lesz egy folyamatosan újratermelő réteg, amelynek tagjain csak a korai preventív beavatkozás segíthet hosszú távon.

Kapcsolat a kriminalitással

A kriminalitás okait vizsgálva az iskoláról mint másodlagos szocializációs közegről sem szabad megfeledkezni, hiszen közismert, hogy a bűnözés gyakoriságára az iskolai végzettség is hatással van, közöttük szoros összefüggés mutatható ki. A kapcsolat leginkább az aluliskolázottság tekintetében ismert, melyet a statisztikai adatok ugyancsak alátámasztanak (1. táblázat).

	<i>Elítélt (fő)</i>	<i>Elítélt (%)</i>	<i>Lakosság (%)</i>
Analfabéta	153	0,8	nincs adat
Megkezdett ált. isk.	5 103	29,0	12,2
Ált. isk. 8 osztály	8 066	45,8	26,5
Szakmunkásképző isk.	2 512	14,2	18,0
Szakközépiskola	753	4,3	
Gimnázium	576	3,3	28,0
Főiskola	288	1,6	15,3
Egyetem	188	1,0	
<i>Összesen</i>	<i>17 639</i>	<i>100,0</i>	<i>100,0</i>

1. táblázat: A fogvatartottak végzettség szerinti létszáma és százalékos megoszlása 2012. októberi adatok alapján (Kószegi és Varga 2013, 270), illetve a KSH 2011-es népszámlálási adatai alapján a magyar, 7 évnél idősebb lakosság végzettség szerinti megoszlásának százalékos aránya

Az adatokból leolvasható, hogy a fogvatartottak iskolai végzettsége jóval a lakossági átlag alatt van. A legfeljebb csak az általános iskolát elvégzők aránya az elítéltek körében 75,6%, szemben a lakosságra általában jellemző 38,7%-kal; míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők mindössze 2,6%-kal képviseltetik magukat

az elítéltek körében, a lakosságban pedig 15,3%-kal. A szakmunkásképző iskola és a szakközépiskolai végzettség közel azonos arányt mutat 18%-os, illetve 18,5%-os értékeivel.

Érdekes kérdés, hogy milyen irányú az ok-okozat a bűnelkövetés és az iskolából való kimaradás között. A fiatalok bűnelkövetőknél az figyelhető meg inkább, hogy a kriminalizálódott csoportokba történő bekerülésük okozta az iskolai lemorzsolódásukat; míg a felnőtt korúaknál az alacsony iskolázottságból adódó munkanélküliség hozzájárult a bűncselekményük elkövetéséhez (Hegedűs és Fekete 2014, 3–4).

Börtönoktatás

Az iskolából lemorzsolódott és kriminalitásba sodródók számára a büntetés-végrehajtási intézetben lehetőség nyílik a hiányzó ismereteik pótlására. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény – Bv. kódex – alapján törekedni kell arra, hogy *„a büntetésben és az intézkedésben megnyilvánuló joghátrányon, illetve a megelőzést szolgáló rendelkezések érvényesítésén túl elősegítse az elítélt társadalmi beilleszkedését és a jogkövető magatartás kialakulását”*. Tehát a társadalomból való kizárás és a biztonságos fogvatartás mellett számos reszocializációt, reintegrációt és rehabilitációt elősegítő feladata is van a büntetés-végrehajtási intézeteknek.

Vannak olyan elítéltek, akik évtizedeket töltenek a külvilágtól elzárva, így korábbi ismereteik elhalványulnak, korszerűségüket veszítik; esetenként elhalt szakmával rendelkeznek, melyek jelenleg már kevésbé vagy egyáltalán nem keresettek a munkaerőpiacon (Kassai 2008, 26). Főként számukra a társadalomba való visszailleszkedés elengedhetetlen feltétele az olyan tudás és szakmai ismeretek elsajátítása, melyek kapcsolódnak a mai modern gazdasági struktúrához; ezzel megkönnyítve szabadulás után a munkaerőpiacra történő belépést. Azonban a frissen szabadultaknak még egy-egy végzettség megszerzése után is szembe kell nézniük a börtön okozta stigmatizációval, mely nagyban megnehezíti elhelyezkedésüket.

A börtönökben folyó oktatómunka a szabad életben folyó oktatáshoz illeszkedik, hogy a tanulók az esetleg időközbeni szabadulás esetén is folytatni tudják megkezdett tanulmányaikat. Ennek érdekében a kézhez kapott bizonyítványuk nem tartalmaz semmi utalást arra vonatkozóan, hogy az adott képzés büntetés-végrehajtási intézetben zajlott le. Természetesen elsődleges cél, hogy olyan oktatásban részesüljenek a fogvatartottak, amelynek később hasznát veszik, például a munkavállalás terén. Mindennek az általános iskolai végzettség az előfeltétele, így az alapfokú hiányosságok pótlása nagyobb hangsúlyt kap a börtönökben. A következő lépcsőfok a gimnázium elvégzése, az érettségi megszerzése; továbbá lehetőség van szakképzéseken – szakács, burkoló, szobafestő stb. – részt venni, melyek nagyon népszerűek a fogvatartottak körében.

Az oktatás menete a képzésre való jelentkezéstől a bizonyítvány kézhezvételéig részletes jogszabályi kerettel rendelkezik, melynek legfontosabb pontjai a következők:

- Magyarország Alaptörvénye – művelődéshez való jog
- 1-1/32/2013. (VII. 19.) OP intézkedés 5. pont – oktatás helyének kijelölése, oktatás megfelelő környezetének kialakítása, szervező-koordináló személy kijelölése, beiskolázás menete
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 117. § – bizonyítvány kiállításának módja, biztosítandó eszközök
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 118. § – ösztöndíjjuttatás
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 119. § – dolgozóknak járó kedvezmények
- 1-1/83/2012. (XII. 19.) OP intézkedés – ösztöndíj összege

Vizsgálat

A megfelelő engedélyek beszerzése után, a kutatásom során a Budapesti Fegyház és Börtön iskolarendszerű – általános iskolai és gimnáziumi – oktatásban részesülő fogvatartotti körében, 40 férfival vettem fel kérdőívet. Ebből az általános iskolát végzők száma 24 fő, a gimnáziumi tanulmányokat folytatóké 16 fő volt. A megkérdezett személyek rövid szóbeli tájékoztatás után személyes felkérés alapján vettek részt a vizsgálatban. Az önkéntesség és az anonimitás feltételei biztosítva voltak; a beleegyező nyilatkozatot a kérdőív tartalmazta. A vizsgálatban résztvevők nem kaptak semmilyen formában jutalmat vagy anyagi díjazást a részvételért cserébe.

Etnikai hovatartozás

Kezdeként az etnikai hovatartozást mértem fel, mely alapján 27 fő romának, 13 pedig nem romának vallotta magát. Érdekesebb képet fest a mutató, ha képzési fokozatokra bontva vizsgáljuk. Az általános iskolások körében 21 fővel a roma etnikum képviseltette magát magasabb létszámban, míg a gimnáziumi tanulók között 10:6 arányban a nem romák voltak némi többségben. Mivel a vizsgálatban résztvevők létszáma nem volt egyforma a képzési csoportokban, érdemes megnézni a százalékos arányokat is: általános iskola esetén a tanulók 87,5%-a vallotta magát romának, a gimnáziumi tanulóknak pedig 37,5%-a.

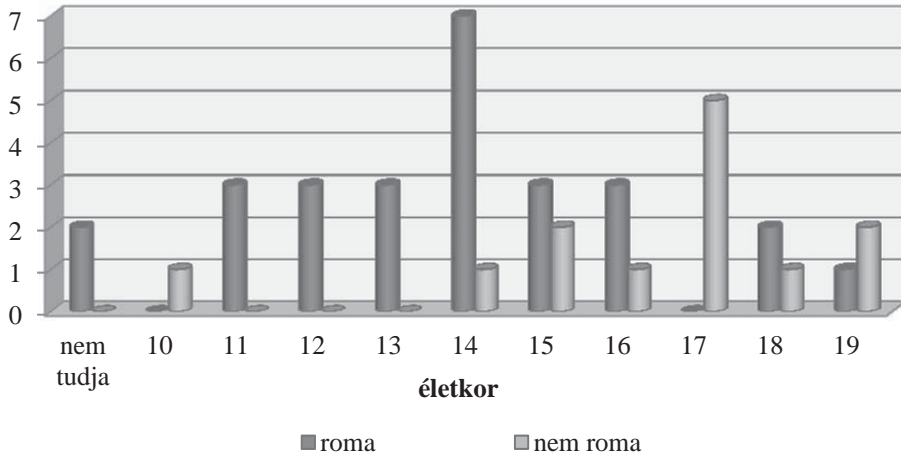
Az iskolaelhagyás ideje

Következő lépésben kíváncsi voltam rá, hogy a fogvatartottak hány évesen maradtak ki az iskolából, többnyire még tankötelezett korukban. Ezt az életkort több szempontból is vizsgáltam; megnéztem az etnikummal és a szülők iskolai végzettségével való összefüggéseit.

Elsőként az etnikum kapcsolatát elemeztem az iskolából való kimaradás életkorával (1. ábra). A felvett adatok szerint a romák körében 14 éves korban a legmagasabb a lemorzsolódás. Ez életkor tekintetében azt jelentené, hogy a gimnáziumba lépés előtt, az alapfokú végzettség megszerzésével történik az iskola elhagyása. Azonban szeretném megjegyezni, hogy a büntetés-végrehajtásban

történő beiskolázáshoz használt bizonyítványaik alapján a 14 éves életkor esetükben a gyakori évismétlés miatt van, illetve hogy csak az 5–6. osztály elvégzését jelenti. A nem romák az iskola elhagyásakor némileg idősebbek voltak, általában 14 éves kor feletti; a legjellemzőbb a 17 éves életkor.

AZ ISKOLA ELHAGYÁSI ÉLETKOR ÉS ETNIKUM

1. ábra: Az egyes iskolaelhagyási életkorokhoz tartozó létszámok etnikumonként

A roma tanulók korai kihullása az oktatási rendszerből önmagában is jelentős probléma hazánkban, és – ahogy a bevezetőben esett már róla szó – erőteljes rizikófaktort jelent a kriminalizálódás felé. Ezért ezen a területen elsődleges a prevenció szerepe: feltérképezni a roma gyermekek sikertelenségének okait és ezek csökkentésével, illetve megszüntetésével a roma gyermekeket minél tovább az oktatási rendszerben tartani. A téma széles körű irodalommal rendelkezik hazánkban (lásd: Réger 1995; Kemény 1996; Fiáth 2000).

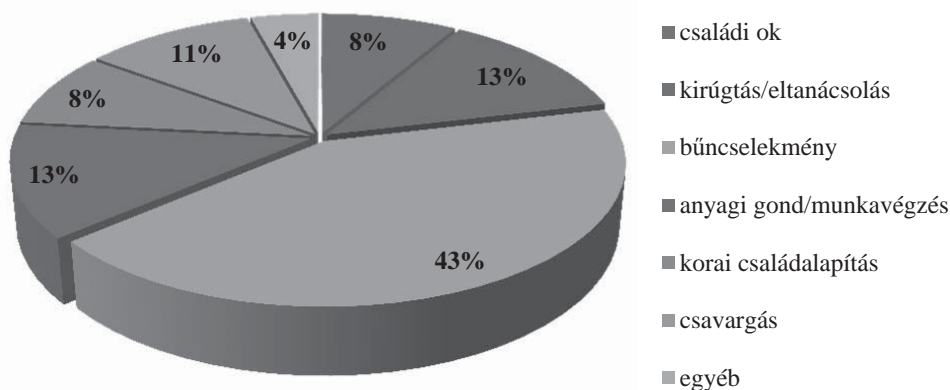
Második körben a szülők legmagasabb iskolai végzettségét vetettem össze gyermekük kimaradási életkorával. Ezt kifejezetten lényeges szempontnak tartottam, hiszem az iskolai pályafutás alakulásában a családi szocializáció – mint elsődleges szocializációs közeg – szerepe kiemelkedő. A családi nevelés alakítja ki az iskolai tanulással szembeni elvárásokat, a gyermek a szülő visszajelzései alapján fogja értékesnek – a jövőjét megalapozó tevékenységnek – vagy pedig felesleges időtöltésnek tartani a tanulást. Ehhez természetesen hozzá tartozik, hogy a szülők anno hogyan viszonyultak saját tanulmányaikhoz, mely példaként és ellenpéldaként is szolgálhat. Sajnos kutatásom adatai az előbbi támogatották alá: minél alacsonyabb a szülők iskolai végzettsége, gyermekük annál korábbi életkorban morzsolódik le az oktatásból (Pearson korrelációs érték = 0,449; $p = 0,009 < 0,05$). Mivel az édesapa tekintetében gyakori volt a kérdésre a „nem tudom, nem válaszolok” lehetőség megjelölése, így külön-külön és együtt is vizs-

gáltam a szülők hatását. Az elemzés szignifikáns eredményt hozott mind az édesanya (Spearman korrelációs hányados = 0,567; $p = 0,001 < 0,05$), mind az édesapa (Spearman korrelációs hányados = 0,532; $p = 0,004 < 0,05$) tekintetében.

Az iskolaelhagyás indokai

A korai iskolaelhagyásuk indoklását nyitott kérdésre teheték meg a fogvatartottak. Így a válaszaikat tartalmuk szerint csoportosítottam, és csak ezután végeztem rajtuk további elemzést. 6 fő kiváltó tényezőt és egy „egyéb” kategóriát tudtam elkülöníteni. A szöveges válaszok összetettsége miatt előfordult, hogy egy választ két kategóriába is besoroltam.

ISKOLAEHLAGYÁS OKAI

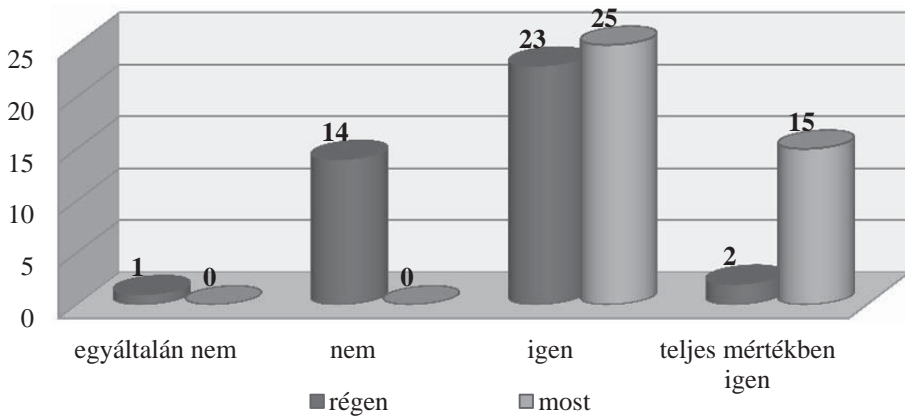
2. ábra: Az iskolaelhagyást kiváltó okok és százalékos arányaik

A kördiagram (2. ábra) jól mutatja, hogy a bűncselekmény elkövetése 43%-kal magasan a leggyakoribb indoka az iskola elhagyásának. Ez alátámasztja a korábban felvetett ok-okozati kapcsolat irányát a fiataloknál, mely esetükben generálja a későbbi felnőttkori munkanélküliséget is az iskolázatlanság miatt. A további indokok közül az iskolából történő kirúgtás vagy eltanácsolás, illetve az anyagi gondok és az e miatt történő munkavállalás következik 13–13%-kal. Kevésbé hangsúlyos tényezők a csavargás, a családi okok és a saját családalapítás.

Az iskolához való hozzáállás

A kérdőív tartalmazott arra vonatkozó kérdést, hogy a megkérdezettek régen szívesen jártak-e iskolába, mely kérdést a jelenlegi oktatásban való részvételükre is feltettem. A választ 4 fokú skálán jelölhették. Az így kapott eredményeket (3. ábra) és indoklásukat vettem össze.

SZÍVESEN JÁRT/JÁR-E ISKOLÁBA?

3. ábra: A korábbi és a jelenlegi iskolába járásra vonatkozó válaszok

Az adatokról leolvasható, hogy a fogvatartottak körében a fiatalokhoz képest javult az iskolába járási kedv. Korábbi iskolai tapasztalatuk alapján 2,5% egyáltalán nem, 35% nem, 57,5% igen és 5% teljes mértékben szeretett iskolába járni. Ezzel szemben a felmérés időpontjában nem volt olyan, aki nem szívesen vett részt a börtönoktatásban, melyben véleményem szerint nagy szerepet játszik, hogy az oktatáson való részvétel önkéntes – csak az kerül beiskolázásra, aki kérvényezi. Ennek megfelelően 62,5% igennel és 37,5% teljes mértékben igennel válaszolt a kérdésre. Azonban a pontosabb ismeretek érdekében az indoklásokat is figyelembe kell venni. Akik fiatal korukban szerettek iskolába járni, ők leginkább a barátokkal, társasággal indokoltak: „Szerettem iskolába járni, gyerekek közé.”; „Szerettem tanulni, társaság, hovatartozás (közösségi emberként) szerettem a középpontban lenni.”; „Szerettem a közösséget. Gyermek lehettem.”. A fiatalkori nemleges válaszok indoklása között a szegénység, az érdektelenség és a haszontalanság szerepelt túlnyomórészt: „Nehezek voltak az otthoni körülményeim, ezért nehezen tudtam odafigyelni.”; „Az órákon tanultakat nem tudtam az életben a megélhetésre fordítani, hasznosítani.”; „Mivel mélyszegénységben éltünk.”; „Nem, mert akkor még nem láttam értelmét.”; „Többre tartottam a csavargást a haverokkal.”. Ezek a válaszok mind párhuzamba állíthatók az iskolából való kimaradás okaival.

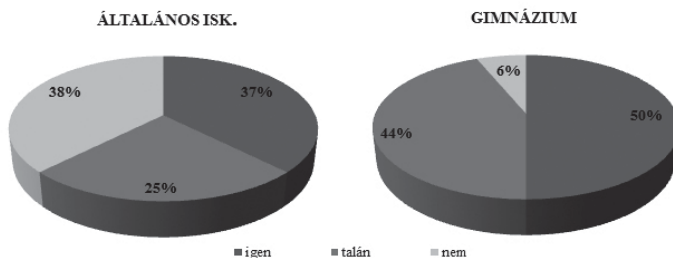
A jelenlegi iskolába járással kapcsolatban csupa pozitív válasz született, melynek indoklásai között már bőségesen szerepel a múltbéli „hiba” felismerése és a jövőbe tekintés: „Mert amit eddig nem tanultam meg, majd, bízom benne, megtanulom.”; „Komolyabban veszem, mint tizenévesen, mert szeretnék ebből létesülni és vinni valamire az életben kint.”; „Szeretek tanulni és új dolgokat megismerni, mert az a javamra válik, ami jó.”; „Igen, mert szerintem elcseszttem az egész életemet, és így tudok tanulni.”.

Elérendő célok

A kérdéskörhöz kapcsolódóan igyekeztem felmérni a fogvatartottak tanulással elérendő céljait, mely nyitott kérdésre szöveges választ kellett adniuk. Általánosságban főként a későbbi munkalehetőség dominált célként: „Kiszakadni a múltbéli életvitelemből, szeretnék munkába állni odakint.”; „Elsődleges célom, hogy találjak egy jól fizető állást.”; „Hogy a szabad életben könnyebben kapjak munkát.”. Nagy számban jelent meg – elsősorban az általános iskolát végzők között – a jogosítvány megszerzésére való törekvés: „Az, hogy jogosítványt szeretnék.”; „A 8 általános befejezése után jogosítványt tudok szerezni.”; „A jogosítványt is meg tudom szerezni és több lehetőségem lesz az életben.”; „Akkor lesz jogosítványom és mehetek kocsival dolgozni és embereket tudok vállalni, hogy fuvarozom őket.”. A társadalomba való sikeres visszailleszkedés igénye szintén megfogalmazódott a kérdés kapcsán, melyhez megfelelő eszköznek ítélik a tanulást: „A kinti életben (civil) szeretném megtalálni elveszett régi életem.”; „Hogy könnyebben vissza tudjak illeszkedni a társadalomba.”; „Hogy okosabb legyek, meg megtanuljam, amit a civil életben használni kell.”. Három esetben a célokhoz kapcsolódóan a családi szálak is előkerültek: „Magamnak bizonyítok és a családomnak.”; „Önfejlesztés, és ha gyerekeim születnek, jó példát mutassak.”; „A gyermekeimnek szeretnék példát mutatni.”. Ez utóbbi két válasz kifejezetten fontos a korábban említett újratermelődési folyamat miatt.

További tanulmányok

Végezetül rákérdeztem, hogy hajlandóak lennének-e szabadulásuk után kint folytatni tanulmányikat (4. ábra). Bár összességében szignifikáns különbség nem mutatkozott a három válaszlehetőség között, a helyzet inkább mondható pozitívnak: 17 fő igen, 13 fő talán és 10 fő nem választ adott. Fontosnak tartottam megnézni külön az általános iskola és külön a gimnázium tanulóinak adatait, mivel eltérő képet sugalltak.

4. ábra: Szabadulás utáni továbbtanulási szándék százalékos arányai képzési szintenként

A kördiagramon látható, hogy az általános iskolások esetében lényegesen gyakoribb volt a nemleges válasz, mint a gimnáziumi tanulóknál. Ez utóbbiaknál a szabadulás utáni tanulási hajlandóság elérte az 50%-ot, és a bizonytalanok

aránya is magas, 44%-ot mutat. Náluk az elérendő céloknál is megjelent a tanulás folytatása: „Érettségi után még kell egy szakma.”; „Szeretnék tovább tanulni és szakmát, illetve érettségit szerezni.”. Az általános iskolásoknál a további tanulmányok lehetősége kizárólag a jogosítvány megszerzésére korlátozódott.

A tanulmányok hasznossága

Utolsó kérdésként azt szerettem volna kideríteni, hogy a fogvatartottak a későbbi életükre nézve hasznosnak ítélik-e a megkezdett tanulmányaik befejezését. A válaszok alapján az elítéltek túlnyomó része bízik abban, hogy az iskola befejezésével a szabad életben jobb esélyekkel indul és hasznosítani tudja majd megszerzett ismereteit: „Bízom abban, hogy az idebent megszerzett tudás, tapasztalat segít helyrehoznom az életem, valamint segít egy jobb jövő elérésében.”; „Igen, minden eszközzel a kinti életben, a munkavállalásban való segítség az oktatás.”; „Azért, mert idebent tanulok és odakint már jobb lesz, mert előrébb leszek valamivel.”. Egy esetben a hasznosság szempontjánál is megjelent a család: „Tudom, de csak annyiban, hogy a gyerekeimnek tudok segíteni, ha kell.”. Akik bizonytalanok vagy elutasítóak voltak a tanulmányaik későbbi hasznosságát illetően, ők elsődlegesen a „bűnözői stigma” ellehetetlenítő hatását emelték ki: „Talán igen – de ehhez adott körülményeknek is adottnak kell lennie, mert az előítélet túlzottan nagy a magyar társadalomban.”; „Hát szerintem nem, mert ilyen erkölcsivel, ami nekünk van, azzal nem igazán adnak munkát.”. Nagy pozitívum, hogy csak egy válaszadó volt, aki teljesen elutasítóan nyilatkozott: „Nem, mert nem akarom. Bűnöző vagyok 34 éve.”.

Fejlesztési lehetőségek

Jelen kutatásom alapján a büntetés-végrehajtásban folyó oktatás két fejlesztendő területét emelném ki. Elsősorban is a szülő-gyermek viszony hatását, másodsorban a börtönökben oktató tananyag specializálását.

Az elsődleges problémának az iskolázatlanság családon belüli újratermelését látom, és ebből fakadóan a bűnözői életvitelre való ráállást. Az adatokból láthatóvá vált, hogy a szülők iskolai végzettsége nagyban befolyásolja gyermekük iskolába járását – minél alacsonyabb a szülők iskolai végzettsége, gyermekük annál korábban marad ki az oktatásból. Azonban az eredmények azt is egyértelművé tették, hogy a fiatal korban iskolaelhagyóvá és bűnelkövetővé váló fogvatartottak felnőtt fejjel már úgymond beismerik hibájukat, ráébrednek az iskola jelentőségére. Épp ezért fontosnak érzem, hogy a már életük megváltoztatásáért, későbbi esélyeik javításáért tanuló fogvatartottak, akiknek édesapaként is helyt kell állniuk, esélyt kapjanak, hogy példaként álljanak gyermekeik előtt. Ehhez elengedhetetlen lenne az iskolához fűződő új attitűdjeik átadása, a közös tanulás lehetőségének kialakítása. Ezért szerintem a börtönoktatásban részesülő és ott jól teljesítő, gyermekkel rendelkező fogvatartottak számára, akár jutalomként – tanári és büntetés-végrehajtási felügyelettel – biztosítani kellene a gyermekükkel

való közös tanulás lehetőségét. Ez mind a fogvatartott, mind a gyermek számára rengeteg pozitív hozadékkal járna. A szabadságvesztés-büntetését töltő szülő így is számos nehézséget okoz a gyermek életében (lásd: Christian 2009), a hasznosan és közösen eltöltött idő némiképp javíthatna ezeken a negatívumokon.

A másik problémakört a börtönoktatás tanterveinek, tanmeneteinek összeállítására jelenti. Nyilván segítő szándéktól vezérelve – hogy a fogvatartott szabadulása után a kinti életben is tudja folytatni tanulmányait – a benti és a kinti oktatás illeszkedik egymáshoz. Így már az általános iskolában oktatásra kerül például a kémia, fizika és idegen nyelv tantárgy. S bár a statisztikai adatok azt mutatják, hogy a fogvatartottak 29,8%-a általános iskolai tanulmányait megszakítva és 45,8% az alapfokú végzettség megszerzése után került börtönbe, ennek ellenére nagy részük funkcionális analfabétának minősül: egy-egy hivatalos kérvény, levél és olykor még saját nevük leírása is gondot okoz számukra. Ez a probléma az oktatók tapasztalatai szerint nem csak az általános iskola alsó tagozatán – ahol az írás-olvasás oktatása zajlik –, hanem a felső tagozatosok körében is fennáll. Épp ezért úgy gondolom, hogy, ha hatékony oktatást akarunk végezni, elsősorban az alapvető írás-olvasáskészség fejlesztésére kellene helyezni a hangsúlyt – például felzárkózató csoportok létrehozásával –, és csak ezen készségek kifogástalan, de legalábbis biztonságos működése után bevonni további közismereti tantárgyakat. Hiszen az anyanyelv ismerete megkerülhetetlen a többi tantárgy oktatása során. Angolul tanítani lehetetlen olyan embert, aki az anyanyelvén sem tud magabiztosan megnyilvánulni. A matematika, fizika és kémia tantárgyakhoz kapcsolódó szöveges feladatok megoldásához szintén szükséges az alapvető szövegértési képesség, hisz hiába bánná valaki jól a számokkal, ha nem érti meg, hogy mit kell kiszámolnia.

A felvázoltak, illetve az általános iskolások szabadulás utáni továbbtanulási szándékának alacsony értékei alapján szükséges lenne egy kifejezetten fogvatartottak számára kialakított oktatási tervre, melyet a körülményekhez illeszkedően, az ott felmerülő speciális igényeket kielégítve alakítanak ki. A fogvatartotti populáció ugyanis mind pszichológiai, mind szociológiai és mind andragógiai szempontból sajátos jellemzőket hordoz (Kassai 2008, 27), amiket nem lehet figyelmen kívül hagyni – az átlagnál több az adaptációs problémákkal küzdő, antiszociális magatartású, disszociális személyiségzavaros, részképeség-zavaros és koncentrációzavaros tanuló.

Összegzés

Vizsgálatom adatai alapján úgy gondolom, hogy a leghatékonyabb beavatkozási lehetőség az aluliskolázottság újratermelődésének megakadályozása terén lenne. Nagyobb hangsúlyt kéne fektetni arra, hogy az oktatási rendszerben tartsuk a veszélyeztetett gyermekeket, ugyanis a korai bűnözővé válás – az iskolaelhagyás legfőbb oka 43%-al a bűncselekmény elkövetése volt – a későbbi életpályájukat is egyre kilátástalanabbá teszi. Ezt a csorbát pedig sokkal nehezebb és költségesebb is orvosolni mind az egyén, mind a szakemberek részéről.

Felhasznált irodalom

- Bognár M. (2011). *Egy sikeres kezdeményezés a korai iskolaelhagyók integrálására: az FSZK Dobbantó programja*. Elérhető: http://www.esely.org/kiadvanyok/2011_6/04bognar.pdf [Letöltés: 2015.06.13.]
- Christian, S. (2009). *Children of incarcerated parents*. National Conference of State Legislatures. Elérhető: <http://www.ncsl.org/documents/cyf/childrenofincarceratedparents.pdf> [Letöltve: 2015.04.23.]
- Czenczer O. (2008). *Az oktatás mint reszocializációs eszköz a fiatalok büntetés-végrehajtási intézeteiben*. Börtönügyi Szemle, 2008/3. 1-12. o.
- Fiáth T. (2000). *A magyarországi roma népesség általános iskolai oktatása*. Delphoi Consulting, Budapest
- Hegedűs J. – Fekete M. (2014). *Korai iskolaelhagyás és a kriminalitás kapcsolata, kezelésének lehetőségei*. QALL – Végzettséget mindenkinek! című projekt, Budapest
- Kádárné F. J. (2013). *A korai iskolaelhagyás statisztikai követése és a korai jelzőrendszer kialakításának lehetőségei*. QALL – Végzettséget mindenkinek! című projekt, Budapest
- Kassai A. (2008). *A szakképzés speciális pedagógiai kérdései börtönkörülmények között*. Börtönügyi Szemle, 2008/3. 25-33. o.
- Kemény I. (1996). *A romák és az iskola*. Educatio, 1996/2. 73-83. o.
- Köszegi Sz. – Varga Z. (2013). *A fogvatartottak oktatása*. Könyvtári Figyelő, 2013/2. 269-275. o.
- PISA 2012 *Összefoglaló jelentés*. Oktatási Hivatal, Budapest. Elérhető: http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_meresekek/pisa/pisa2012_osszefoglalo_jelentes.pdf [Letöltés: 2015.04.20.]
- QALL – Végzettséget mindenkinek! című projekt (2013). *Helyzetelemzés*. Elérhető: http://oktataskepzes.tka.hu/documents/Projektek/2013/QALL/esl_helyzetelemzes_qall_2013_10_21_javitott.pdf [2015.09.23.]
- Réger Z. (1995). *Cigány gyerekek nyelvi problémái és iskolai esélyei*. Iskolakultúra, 1995/24. 102-105. o.